

Riksställningars svar - Underlag för en nationell strategi för digitalisering, elektronisk tillgång och digitalt bevarande

Beskrivning

Med hjälp av extraordinära åtgärder som Sesam och Access har en del av Sveriges kulturarv digitaliserats och tillgängliggjorts. Stora databaser som samlar information om bilder och föremål har lagrats digitalt och klassificerats, för att ge forskare och enskilda användare den information som de behöver.

Fortfarande återstår en hel del arbete. Sverige saknar idag centrala direktiv som reglerar myndigheternas metoder för digitalisering. Nyckelord som urval och öppen kod är svåra att definiera när vi befinner oss i övergången mellan det industriella samhället och informationssamhället. I det industriella samhället byggdes museer, bibliotek och skolor som skulle sprida Upplysningen och lägga grunden för Moderniteten, det samhälle där alla individer hade lika värde och var bärare av information som skulle förmedlas till andra.

Tillkomsten av informationssamhälle har rört om hierarkier och begrepp. Idag kan vem som helst på webben publicera föreläsningar och dikter, romaner och handböcker. Idag kan vem som helst bygga virtuella utställningar i virtuella världar som Second Life eller andra plattformar. Många kurser som tidigare krävde närvaro vid universitet och högskolor ges idag virtuellt, e-learning och e-teaching är idag lika självklara som traditionell universitetsutbildning.

Yrkesrollerna som förknippades med urvalet av materialet genomgår idag en veritabel revolution och måste anpassa sig till den nya terrängen. Utställningsmediet är idag utvidgat till cyberspace och online-museer har ofta flera besökare än fysiska museer.

Sverige har länge haft en gedigen kompetens i både innehåll och teknik. Ideella krafter har samarbetat med universitet och forskningscentra för att få fram användarvänliga prototyper och experimentella arenor.

Ett exempel är projektet Runeberg, som startade vid Linköpings Universitet 1992 och som idag har världens största samling av nordisk digitaliserad litteratur.

Projektet Runeberg visar hur engagerade användare kan bli en viktig partner till de etablerade kanalerna. Kulturnät Sverige, ett projekt som finansierades av löntagarfondstiftelserna, Framtidens kultur, KK-stiftelsen och Riksbankens Jubileumsfond som hade sitt ursprung i en utredning (SOU 1997:14) som gjordes av forskaren Bi Puranen på regeringens uppdrag, var en lyckad prototyp för digitaliserat material och länksamling till Sveriges museer och konstnärer. Tyvärr blev inte projektet långlivat utan lades ner efter några år.

Det är viktigt att diskutera kriterierna som kan reglera digitaliseringsprocessen. Det är inte självklart att allt som idag lagras analogt nödvändigtvis ska digitaliseras. Om man vill ha funktionella användarvänliga lösningar måste det väljas, sovras och väljas bort.

I en tid där sociala medierna styr och skapar trender är det viktigt att tänka i hybrida termer, där det offentliga och det privata samverkar.

Det finns idag skilda standarder för lagring och olika modeller av relation till publiken/användarna: Riksantikvarieämbetets databaser med information om fornlämningar och byggnader av kulturhistoriskt värde är öppna både för forskare och för allmänheten. Riksarkivets stora samlingar av facsimiler och urkunder digitaliseras löpande och öppnas gradvis.

Kungliga Biblioteket har tagit över ansvar för Arkiv för Ljud och Bild, som innehåller en del av Sveriges Radio och Television arkiv samt kopior av värdefulla amatörfilmer. En lag om e-plikt håller på att växa fram. Nationalbiblioteket påbörjade 1997 en robotinsamling av svenska webbsidor. KB har även tecknat avtal med olika aktörer om frivilliga leveranser av digitalt material.

Regeringens krav på att myndigheter ska sälja sitt material har omöjliggjort för SMHI och Lantmäteriets att öppna sina databaser. Men en ny policy håller på att tas fram, i propositionen "Offentlig förvaltning för demokrati, delaktighet och tillväxt", där regeringen skriver att "Statliga myndigheter ska som regel inte sälja varor och tjänster på marknaden".

En möjlig roll för Riksutställningar

I ett dokument som togs fram av KMM, Knowledge Management in Museums, ett forskningsprojekt som drivs av sju läns museer, ett universitet och flera små företag föreslås att Riksutställningar bör få uppdraget att samla på expertis och utbildningar kring användarvänliga lösningar som kan garantera tillgång till det digitaliserade kulturarvet.

Riksutställningar bedriver redan idag ett omfattande arbete i samarbete med Världskulturmuseet för att få fram audioguider och interaktiva telefonbaserade applikationer.

Riksutställningar skulle kunna bistå andra myndigheter och museer med expertis och utbildning och vara behjälplig med kurser om upphovsrätt, sociala medier för museer och andra tekniska lösningar.

Förslag

Riksutställningar föreslår inrättandet av ett IT-råd som samlar kompetenta personer som representerar de olika upphovsrättsorganisationerna (KLYS, STIM, KRO, Författarförbundet, de olika centrumbildningarna osv.) samt en representant från KB, Riksantikvarieämbetet och Riksutställningar.

Ett sådant råd skulle kunna ta fram det underlag regeringen behöver i de frågor som här diskuteras. Med hjälp av det rådet skulle dubbelarbete undvikas och digitaliseringen av kulturarvet kan göras på ett rationellt och framåtblickande sätt. Rådet skulle även kunna, i samarbete med myndigheterna och centrala organisationer, arrangera inspirationsdagar och kurser som kan öka beställningskompetens hos läns museer och andra aktörer.

Riksutställningar anser att ett viktigt arbete är att försöka uppnå en kompromiss i form av en gemensam standard för att lagra information.

RIKSUTSTÄLLNINGAR 2010-04-05

Eva Lundqvist
Vikarierande Generaldirektör